

Kapsamı, Yöntemi ve Tarihsel Gelişimi Bağlamında Sınır Sosyolojisi

Border Sociology in the Context of its Scope, Method and Historical Development

Kerem Özbey

¹ Artvin Çoruh Üniversitesi Fen-
Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
Artvin, Türkiye, ozbey-
kerem@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 17.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 09.02.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
07.04.2024

Öz: Sosyolojinin yeni bir alt dalı olarak 1990'lı yıllarda ortaya çıkan sınır sosyolojisi, sınır ve toplum ilişkilerinin karşılıklı etkileşimini konu edinen ve sınır ve toplumsal değişim arasındaki ilişkiyi anlamayı amaçlayan bir bilimsel disiplindir. Soğuk Savaşın son bulması ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Berlin Duvarı'nın yıkılması, yeni devletlerin ortaya çıkması, Avrupa Birliği'nin genişlemesi, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler sınır sosyolojisinin ortaya çıkmasında doğrudan doğruya etkili olmuştur. Söz konusu gelişmeler sınırların yeniden düşünülmesini gerektirmiştir. Toplamların kuruluşunda sınırların nerede yer aldığı, sınırların kimlik ifade etmede nasıl bir role sahip olduğu, sınırların nasıl algılandıkları ve sınırötesi ilişkilerin nasıl şekillendiği sınır sosyolojisinin temel sorularını oluşturur. Bu çalışmanın temel sorunsalı, sınır sosyolojisinin bağımsız bir disiplin olarak gelişiminde kapsamının, yönteminin ve tarihsel gelişiminin nasıl bir rol oynadığıdır. Bu sorunsal çerçevesinde sınırların farklı anlamları içerdiği, psikolojik, sosyolojik, siyasal, ekonomik, kültürel, dinsel, etnik, dilsel, toplumsal cinsiyet, mekân, güvenlik, milliyetçilik, göç ve küreselleşme gibi boyutları taşıdığı ve değişik toplumsal işlevlere sahip olduğu görülmüştür. Sınır sosyolojisinin sosyolojinin bir alt dalı olarak gelişim gösterdiği, sosyologların sınır ve toplum ilişkilerini görünür kıldıkları, sınırların tarihsel bir perspektiften inşa edildiği, genel sosyolojinin yanı sıra sınır sosyolojisinin kendisine özgü yönteminin olduğu ve sınırlarla ilgili sosyolojik çalışmaların bir tarihsel süreklilik taşıdığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, sınır sosyolojisinin sosyolojide yeni bir alan olarak geliştiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınırlar, Sınır Sosyolojisi, Kapsam, Yöntem, Tarihsel Gelişim

Abstract: Border sociology, which emerged as a new sub-branch of sociology in the 1990s, is a scientific discipline that focuses on the interaction of border and society relations and aims to understand the relationship between borders and social change. The end of the Cold War and the collapse of the Soviet Union, the fall of the Berlin Wall, the emergence of new states, the expansion of the European Union, globalisation and technological developments have directly influenced the emergence of border sociology. These developments have necessitated a rethinking of borders. The main questions of border sociology are where borders are located in the foundation of societies, what role borders play in expressing identity, how borders are perceived and how cross-border relations are shaped. The main problematic of this study is what role its scope, methodology and historical development have played in the development of border sociology as an independent discipline. Within the framework of this problematic, it is seen that borders have different meanings, carry psychological, sociological, political, economic, cultural, religious, ethnic, linguistic, gender, space, security, nationalism, migration and globalisation dimensions and have different social functions. It has been determined that border sociology has developed as a sub-branch of sociology, sociologists have made the relations between borders and society visible, borders are constructed from a historical perspective, border sociology has its own methodology in addition to general sociology, and sociological studies on borders have a historical continuity. In this context, it is understood that border sociology has developed as a new field in sociology.

Keywords: Borders, Border Sociology, Scope, Method, Historical Development

Extended Abstract

This study, which aims to understand the scope, method and historical development of border sociology, includes the construction process of border sociology as a new field in sociology. Boundaries are structures that contain different definitions, various dimensions and different functions. Borders have become the main focus of interest in social sciences, from sociology to anthropology, from geography to political science, from economics to history. Borders have dimensions such as psychological, sociological, political, economic, cultural, religious, ethnic, linguistic, gender, space, security, nationalism, migration and globalization. Borders are multi-layered structures, they symbolize different meanings. In this respect, borders stand out with their different functions. Border sociology, as a sub-section of sociology, is a discipline that examines the mutual relations between borders and society, the ways in which individuals and societies define themselves through borders, their perception and experience of borders, and their cross-border social, economic, political and cultural relations. The focus of border sociology is the changing nature of border and society relations, how societies are established through borders, how borders construct identities, and what kind of meanings borders contain.

The main aim of sociologists is to make border and society relations visible. Sociologists see borders as a means of constructing the social, a set of institutions and processes, a process of socialization, a key to social change, and a device of social mobility, which is effective in the visibility of border and social relations. Sociologists contribute to the development of border sociology by focusing not on the visible parts of borders, but on their invisible, behind-the-scenes meanings. Sociologists need to see borders as a source of social order, social structure and social integration, as well as social conflict, social disintegration and social differentiation. Because borders are sociological phenomena that include social conflict as much as social order, social disintegration as much as social structure, and social differentiation as much as social integration. From a historical perspective, borders represent a process from the traditional period to the modern period. While in the traditional period, borders mainly had features such as border lengths and frontiers, in the modern period, borders stand out as solid, fixed and unchanging structures. The concept of border is a modern concept, it is a production of modernity, it represents modern society. In the modern period, borders are one of the basic tools of the nation-state, national identities and nationalism. Modern states are separated from each other by certain borders of the world, and the borders of the state and society have emerged as integrated structures. Nowadays, borders have become debatable under the effects of globalization, and the processes of rebuilding borders with the borderless world discourse have been seen simultaneously.

For border sociology to exist as an independent discipline, it requires a method. In this respect, the method in border sociology largely bears the traces of the sociological method. Quantitative and qualitative research methods dominant in sociology are also useful in border sociology research. While the Nice research method reveals the general characteristics of borders with numerical, mathematical and statistical data about borders, the qualitative research method provides a basic way to conduct in-depth research on borders and understand the multifaceted dynamics in borders and border regions. However, in addition to the general sociological method, there is also a perspective on the method specific to border sociology. Methodological perspectives on borders such as seeing at the border, seeing beyond the border, seeing within the border and seeing as a border can be taken as basis. The historical development process of border sociology is shaped through the historical adventure of borders. While research on borders became the focus of attention in social sciences, and more specifically sociology, in parallel with the construction of modern societies, the emergence of border sociology as an independent discipline took place in the late 20th century, with the end of the bipolar world, the emergence of new states, globalization discourses, the integration of the EU. Developments such as border processes, regional organizations, and new communication technologies have drawn attention to borders, thus

sociological studies on borders have gained momentum. Developments that took place at the beginning of the 21st century also gave direction to new studies in terms of border sociology. Border sociology studies in Türkiye, as in the world, started at the beginning of the new century and continue today on different topics.

In general, in the development of border sociology as an independent discipline, border sociology studies and its scope, including the meanings, dimensions, functions, basic features and historical process of borders, and its method and border sociology studies have played an important role. The development of border sociology requires considering the mentioned developments as a whole.

1. Giriş

Sosyolojinin yeni bir alt dalı olarak ortaya çıkan sınır sosyolojisi, 1990'lı yılların başından itibaren gelişim gösteren bir disiplindir. Sosyolojinin diğer alt alanlarıyla karşılaştırıldığında daha geç sayılabilecek bir tarihte ortaya çıkan sınır sosyolojisi, günümüzde yerel, ulusal, bölgesel ve küresel boyutlarda gittikçe önemi artan sınır olgusunu toplumsal bir bağlamda analiz etmektedir. Antropolojiden coğrafyaya, siyaset biliminden iktisada ve tarihe varıncaya dek sosyal bilimlerin muhtelif disiplinlerinin ana ilgi odağını oluşturan sınırlar, sosyolojinin de yeni alanlarından birini oluşturur. Temel inceleme ünitesini sınır ve toplum ilişkileri oluşturan sınır sosyolojisi, sınırların tarihsel-toplumsal bir temelde nasıl inşa edildiğine, sınır ve toplumsal değişme arasındaki ilişkilere, sınırların kimlik inşa etmedeki rolüne ve sınırötesi toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilere odaklanmaktadır.

Toplumların kuruluşunda sınırların nasıl bir role sahip olduğu, bireylerin ve toplumların kendilerini tanımlamada neden sınırlara başvurdukları, sınırları nasıl algıladıkları ve sınırötesi ilişkilerini nasıl gerçekleştirdikleri soruları sınır sosyolojisinin başta gelen sorularıdır. Sınırların hangi anlamları içerdiği, ne tür boyutlara sahip olduğu, hangi işlevleri bulundurduğu, sınır sosyolojisinin hangi konuları, soruları ve özellikleri içerdiği, sosyologların sınır ve toplum ilişkilerini nasıl görünür kıldıkları, sınır sosyolojisini bağımsız bir disiplin haline getiren yöntemin ne olduğu, tarihsel perspektiften sınırlarda nasıl bir değişimin meydana geldiği ve sınır sosyolojisinin tarihsel gelişiminin nasıl şekillendiği bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsal çerçevesinde çalışmada sosyolojinin alt alanlarından biri olarak gelişen sınır sosyolojisinin kapsamı, yöntemi ve tarihsel gelişimine odaklanmıştır.

Bir bilimsel disiplinin önde gelen özelliği, kendisine özgü bir kapsam ve yönteminin olmasıdır. Sınır sosyolojisinin bağımsız bir disiplin olarak gelişmesinde onun sınırlarını ifade eden kapsamın ve ona ait bir yöntemin olması gerekir. Çünkü kapsam ve yöntem, bir bilimsel disiplinin sınırlarını belirler, onu diğer disiplinlerden ayırır ve ona bir bilimsel statü sağlar. Sınır sosyolojisinin kapsamı, onun neleri içerdiği ve neleri dışarıda tuttuğuyla ilgili olup, sınır sosyolojisinin konusunu, amacını, temel sorularını ve tarihsel sürecini içerir. Sınır sosyolojisinin yöntemi ise, onu diğer disiplinlerden ayıran bir yöntem sahne sahibidir. Sınır sosyolojisinin kapsam ve yönteminin olması, onu sınırlarla ilgili farklı disiplinler içerisinde bağımsız bir disiplin haline getirir. Bu nedenle, sınır sosyolojisi, önce kendi sınırlarını belirleyerek işe başlar ve daha sonra bireyden topluma sınırların değişen sosyolojik anlamlarına odaklanır. Bu çalışma kapsamında sınır sosyolojisinin kendisine özgü kapsamı, yöntemi ve tarihsel gelişimi analiz edilmiştir.

2. Sınırları Kavramak: Tanımı, Boyutları ve İşlevleri

Hayatımızın hemen her boyutunda karşılaştığımız sınırlar, bireylerin, sosyal grupların, kültürlerin, kimliklerin, devletlerin ve ulusların birbirleriyle farklılaşmasını ve benzeşmesini belirleyen hatlardır. Bir taraftan savaşlar ve anlaşmalarla devletlerin egemenlik sahalarını belirleyen sınırlar, diğer taraftan

kişisel farklılıklarımızı, sosyal ilişkilerimizi, kültürel kimliklerimizi, etnik veya dini aidiyetimizi, toplumlararası münasebetlerimizi belirlemede etkilidir. Sınırlar, bireyden topluma, geleneksellikten modern ve postmodernliğe, Doğu'dan Batı'ya, kırdan kente, yerelden küresele dek her alanda farklı özelliklere sahiptir. Devletlerin, bilhassa da modern ulus-devletlerin yetki ve egemenliklerini sembolize eden sınırlar, iki veya daha fazla devleti coğrafi anlamda bir çizgi (Giddens, 2008, s. 73), devletin kontrol ettiği sahanın en uç kısımları (Donnan ve Wilson, 2002, 86) olup güç ilişkilerinin gerçekleştiği zemini temsil eder (Paasi, 1998, s. 82). Devletlerin sınırları birbirinden farklıdır, her sınır bölgesi birbirine benzemez özelliktedir (Anderson ve O'Dowd, 1999, s. 594). Tüm zaman ve mekanlarda geçerli sınırlara bir öz ifade edilemez, çünkü sınırlar haritalardaki çizgilerden ibaret değildir (Balibar, 2002, s. 75). Sınırlar, kendi içinde barındırdıkları dinamiklerle farklı boyutlara sahiptir.

Psikolojik boyutu açısından sınırlar, bireylerin diğer bireylerle olan ilişkilerini belirler. Anthony Giddens'a göre, sınırlar psikolojik olarak neyin kime ait olduğunu saptarlar (Giddens, 2010, s. 89). Örneğin bireyler diğer bireylerle ilişkilerinde sosyal mesafe oluşturmak amacıyla "benim sınırlarım bellidir", "kimsenin sınırlarımı aşmasına izin vermem", "benim kırmızı çizgim", "sınır insanı her zaman korur", "sınır koymak gerekir", "haddini hududunu bilmiyor" gibi ifadelere başvurdukları görülmektedir. Bu ifadeler kişisel sınırları oluşturmada işlevseldir. Kişisel sınırlar kendimizi güvende ve rahat hissettiğimiz sınırlardır. Sınır koymak, sınırları belirlemek, çizgi çizmek veya hat oluşturmak modern topluma özgüdür. Çünkü sınır kavramı modernliğin bir ürünüdür. Modern toplumlar, bireylerin toplumsal yaşamda kendisine ve diğer insanlara karşı sınırlar oluşturduğu toplumlardır. Ancak sınırlar sınırsızlık pratiğini de içerir. Çağımız bir bakıma sınırsızlık çağı olarak resmedilir: sınırsız özgürlük, sınırsız kötülük, sınırsız tüketim gibi. Modernliğin erken dönemi sınırları belirlemenin, sınır çizmenin hakim olduğu, buna karşın geç modern dönem sınırları ortadan kaldırmanın, sınırsızlığın belirgin bir biçimde öne çıktığı dönemdir. Modern dünyada bireyler, sınır koymak ile sınırsızlık halinin birlikte işlediği bir süreci deneyimlemektedir.

Sınırlar toplumsal boyutları içeren olgulardır. Toplumlar sınırlar aracılığıyla kendi kimliklerini oluşturur. Çünkü kimlikler, kimin kim olduğuna yönelik bir insan kapasitesidir (Jenkins, 2008, s. 5), biz ve öteki/onlar kimdir sorusuna verilen yanıtlardır ve toplumlar kim olduklarını ifade ederken sınırlara başvurur. Sınırlar toplumun kimliğinin çerçevesini oluşturur ve onu diğer toplumlardan ayırır. Türk toplumu, Alman toplumu, Fransız toplumu, Rus toplumu gibi toplum tanımlamaları buna örnektir. Sınırlar, toplumlararası olduğu kadar toplum içindeki farklı sosyal grupların ve toplumsal hareketlerin de kimliğinin işaretleyicisidir. Örneğin Lazlar kendi tarihleri, gelenekleri, dilleri, kültürleri ve kimlikleriyle farklı bir sınır oluşturur. Bu açıdan sınırlar, toplumsal kimliklerin çerçevesini çizen araçlardır. Ancak kimlikler sabit ve durağan yapılar değil, daha ziyade dinamik özellikler taşıdığından, toplumsal kimliklerin değişimine bağlı olarak kimliğin çerçevesini belirten sınırlar da değişmektedir.

Sınırlar, siyasetin temel dayanaklarından. Çünkü sınırlar, siyasal alanın çerçevesini çizer, siyasal temsil eder, siyasal olarak düzenlenir. Türkiye'de siyaset, sınırların içerisindeki ve dışında kalanları belirler. Sınırlardan kimlerin geçiş yapıp yapmayacağına, hangi sınır kapılarının açık ve kapalı olacağına ya da ne tür eşyaların sınırdan geçip geçemeyeceğine, Türkiye'de siyaset kurumu, daha özelde devlet aygıtı karar verir. Çünkü sınırlar devletlerin birer organıdır. Donnan ve Wilson'a göre, sınırlar, devletin sembolik görünümünün yorumu ve incelenmesidir. Sınır bölgeleri, oradan geçen yolcuların karşılaştığı devletin başlangıç ve son sahasını oluşturur (Donnan ve Wilson, 2002, s. 31). Türkiye'de siyasetin en belirgin özelliği, sınırlar üzerinden içerisi ve dışarısını kategorize ederek bir söylem alanı oluşturmasıdır. Buna göre, Türkiye'nin sınırlarının dışında yer alanlar konjonktürel gelişmelere bağlı olarak değişiklik gösterse de, genel anlamda düşman, rakip, öteki, dış mihrak, dış güçler olarak kategorize edilir, içeridekiler ise dışarıdakilerden korunmayı bekleyenler, bizi oluşturanlar, yerli ve milli olanlar olarak kurgulanır. Öyle ki, Türkiye'nin karşılaştığı sorunların kaynağı bu ikili kategoride aranır ve çözüme giden yol bu kategoriden geçer.

Sınırlar, ekonomik boyuta sahip yapılardır. Sınırların sınır bölgelerinde yaşayanlar, göçmenler ve sınırdan geçiş yapanlar açısından gelir getirici bir kaynak olması, sınırın ekonomik boyutunu oluşturur. Çünkü sınırlar, sermaye ve emeğin iç içe geçtiği kapitalist ekonominin örgütlendiği alanlardır. Sınırlar kaçakçılığın, enformel işgücü piyasasının ve kayıt dışı istihdamın kendisine fırsat bulduğu, sınır bölgelerinde yaşayanlar ve göçmenler için ekonomik açıdan cankurtaran işlevi gördüğü ve zenginleşmenin bir aracına dönüştüğü yapılardır. Örneğin, Türkiye'nin Kafkasya ve Türki Cumhuriyetlerine açılan Sarp Sınır Kapısı, yerel, ulusal, uluslararası, bölgesel ve küresel açılardan ekonomik dinamizmi içeren bir özelliğe sahiptir. Türkiye bu kapıdan uluslararası ticaretini gerçekleştirmekte, bu sınır üzerinden küresel sermayenin dolaşımını sağlamaktadır. Ancak aynı sınır söz konusu bölgelerden Türkiye'ye çalışmak amacıyla göç etmeyi amaçlayan göçmenlerin sıklıkla kullandıkları bir kapıdır. Bu anlamda, bir sınır iki farklı ekonomik süreci içermektedir.

Sınırlar, kültürel boyutları içeren olgulardır. Sınırlar, kültürlerin karşılaştıkları, çatıştıkları ya da iç içe geçtikleri alanlardır. Donnan ve Wilson, kültürün uluslararası sınırlarda pek çok açıdan önemli bir rol oynadığı belirtir. Birincisi, kültür, devletin sınır çizmesinde belirleyici bir faktördür. İkincisi, sınır bölgelerindeki kültürler, siyaset yapma biçimini, temsilini ve kabulünü etkilerler. Üçüncüsü, bütün sınır topluluklarının sürekli müzakere ettikleri kültürel uçları vardır (Donnan ve Wilson, 2002, s. 29). Bu çerçevede, sınırlar, kültürel süreçleri şekillendiren bir güç olarak işlev görür. Türkiye'nin sınır bölgelerine yakından bakıldığında, bu bölgelerde sınırın öte taraflarında yer alan kültürlerin izleri görülür. Gündelik yaşamda ekonomik ilişkilerden kadın-erkek rollerine, giyim-kuşamdan davranış kodlarına varıncaya kadar sınır bölgelerinde farklı kültürel süreçler ortaya çıkar. Bir başka örnek olarak Türkiye'nin iki yüzyılı aşkın bir süredir devam eden modernleşme/Batılılaşma deneyimi, Türkiye'de toplumsal yaşamın hemen her alanında Batılı kültür ile İslam Doğu kültürlerinin iç içe geçtiği ya da kimi zaman çatıştıkları görülür. Bu da sınırların kültürel boyutunu göstermesi açısından önemli bir örneği oluşturur.

Sınırlar dinin temel araçlarından biridir. Din insanlara çeşitli sınırlar çizer, insanlardan bu sınırlara uygun düşünmelerini ve davranmalarını bekler. Bütün dinlerde olduğu gibi İslam'da da sınır kavramı önemlidir. İslam dininde insanoğlu bu dünyada her daim bir imtihan içerisinde olduğundan, imtihanlar, esasında birer sınırlardır. Çünkü dinler ve daha özelden İslam dini, sınırlar koyarak imtihan eder. Bu imtihanda bir Müslüman'dan beklenen İslam'ın çizdiği sınırlara uygun davranmaktır. Haram ve helal arasındaki sınır, Müslüman kimsenin yaşam biçimini belirleyen sınırdır. İslam'da insan ile Allah'ın iradeleri belirlenirken sınırlara başvurulur. Allah'ın iradesi külli irade yani sınırsız iradedir, insanoğlunun iradesi ise cüzi irade yani sınırlı bir iradedir. Buna göre, İslam'da insan sınırları olan, sınırlarını bilen ve sınırlarını aşmayan insandır. Bir Müslüman'ın sınırlarını bilmesi, bir bakıma kendini bilmesi, haddini bilmesi anlamına gelir. Bu açıdan dinler, daha özelden İslam, sınırları olan, sınırlara başvuran ve sınırlar yardımıyla kurallar koyan yapılardır.

Sınırların etnik boyutları öne çıkan diğer bir boyuttur. Etnisite, biyolojik özelliklerden ziyade toplumsal, kültürel ve dilsel açıdan benzerliklere işaret eder (Somersan, 2004, s. 87). Etnik grupların toplumsal olarak nasıl tasarlandıkları ve sınırlarını nasıl korudukları konusuna odaklanan Fredrik Barth'a göre, etnik gruplar sadece sınırların ön plana çıkarılması esasına dayandırılmazlar; herhangi bir grubun varlığını devam ettirebilmesi için aidiyet ve dışlama gibi bazı mekanizmaların da devreye sokulması gerekmektedir (Barth, 2001, s. 18). Etnik gruplar kendi kimliklerini sembolize eden sınırlarla diğer gruplardan farklılaşır. Söz konusu sınırlar etnik kimliği homojenleştirdiği gibi etnik grubun sahip olduğu değerleri, alışkanlıkları ve yaşayış şekillerini de kapsar. Örneğin Laz kimliğinin etnik sınırlarına odaklanan Ayşe Serdar, etnik sınırın inşasında Lazlar için hala en kabul gören özellik dilleridir (Serdar, 2015, s. 93). Bu açıdan sınırların etnik boyutuyla yakından ilişkili bir başka boyutu da dildir. Etnik gruplar dilleriyle kendi kimliklerinin sınırlarını inşa eder, kimliğe ilişkin anlamlandırmalarını dil aracılığıyla üretir.

Sınırların bir başka boyutu da toplumsal cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılaşmalar aynı zamanda sınırların cinsiyete dayalı olarak nasıl inşa edildiğini gösterir. Toplumsal cinsiyet kimliklerine bağlı olarak erkek ve kadının davranma, düşünme ve yaşama biçimleri, esasında bu kimliklerin sınırlarını işaret eder. Sınırlar, erkek ve kadın kimliğinin birbirinden farklılaşan ve kesişen hatlarını oluşturur. Örneğin feminizm, hegemonik erkeklik karşısında kadın kimliğinin sınırlarını çizen bir toplumsal harekettir (Bkz. Bora, 2021). Erkek egemen bir toplumda erkeğin sınırları kadın sınırlarına göre daha geniş bir sahaya içerir. Kadın sınırları erkek egemen yapıda daha dar bir yapıdadır. Genelde kadınların geleneksel ve ataerkil toplum yapısında sınırlarını belirlemek amacıyla başvurulan “kadının yeri dört duvardır” söyleminde kadının sınırları evle sınırlıdır ve duvar kavramı sınırları temsil eder. Bu yönüyle sınırlar, toplumsal cinsiyete dayalı benzeşme ve farklılaşmaları sembolize eden çizgiler olarak işlev görür.

Sınırlar mekânla doğrudan irtibatlıdır. Sınırlar bir mekân kurar, bir mekânda var olur, bir mekâna dayanır ve varlık sebebini bir mekâna borçludur. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti dediğimizde zihinlerimizde bir mekânı canlandırır, ülke topraklarını bu mekân üzerinde kurgular ve onu resmederiz. Sınırlar coğrafi mekânın hatlarıdır. İlkokuldan başlayan eğitim-öğretim sürecinde sıklıkla öğrencilere Türkiye Cumhuriyeti haritası öğretilir, kitaplarda, sınıflarda, okullarda bu haritalar gösterilerek zihinlere işlenir. Aynı zamanda ülke haritaları mekân üzerinden kimlik inşa eder. Türkiye Cumhuriyeti haritası, sadece Türkiye'nin topraklarını değil, aynı zamanda Türk ulusal kimliğinin kurulduğu mekânı da gösterir. Bu harita bizleri bir mekâna bağlı olarak düşünmeye, bu harita içinde yaşamaya ve bu haritaya göre davranmaya sevk eder. Bizler o haritaya baktığımızda, hem ülke topraklarını hem de ülkenin kimliğini de anlarız. Örneğin 29 Ekim 2023 tarihinde televizyonlarda Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı kutlamaları çerçevesinde İstanbul boğazında dron ile gökyüzüne Türkiye haritası görseli oluşturuldu. Bu görselde Türkiye haritasının iç kısmı noktalardan oluşurken sınırları kalın çizgilerle çizilmiş bir şekilde sunuldu. Aslında Türkiye haritası görseli yaklaşık 45 saniye sürdü ancak görüntüde Türkiye'nin sınırları sürekli hareket halinde olan ışıklarla gösterildi. Bu gösteri ile birkaç saniyelikliğine de olsa, hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına hem de dünyaya Türkiye'nin sınırlarıyla bölünmez bir bütün olduğu düşüncesi görselleştirilmiş oldu. Bu görüntüleri izleyen milyonlar her ne kadar yüzüncü yıl kutlamalarına odaklanmış olsa da, söz konusu görseller aracılığıyla izleyenlerin zihinlerinde Türkiye'nin bölünmez bütünlüğü harita aracılığıyla işlenmiş hale geldi. Bu açıdan sınırlar haritalar aracılığıyla bir mekânı bütünlüklü sunmanın temel araçlarından biridir.

Sınırlar güvenlik boyutunu içeren mekânlardır. Çünkü sınırlar ve sınır bölgeleri devletin güvenlikleştirmesinin simgeleri olarak işlev görür (Diener ve Hagen, 2012, s. 64). Sınırların güvenlik boyutu, devletlerin egemenlik sahalarını ve bu saha içerisinde yaşayanları korumak, yönetmek ve kontrol etmek amacını kapsar. Günümüzde devletler sınırlarını kitlesel göçlere, sığınmacı ve mültecilere, kaçakçılığa, organize suçlara ve terör faaliyetlerine karşı güvenli hale dönüştürmektedir. Çünkü küreselleşmiş dünyada insan hareketliliğinin en yoğunlaştığı alanların başında sınırlar gelmektedir. Küresel göç hareketleri karşısında ulus-devletler göçleri yönetmede sınırları işlevsel kılmakta, sınırlar aracılığıyla milyonlarca insanı kontrol etmekte ve güvenliğini sınırlar aracılığıyla sürdürmektedir. Bu açıdan sınırlar güvenli yapılar olup devletler sınırlarını güvenlileştirerek kendisine uygun koşulları üretmektedir.

Sınırlar milliyetçilikle ilişkili boyutlar taşır. Milliyetçilik sınırlar aracılığıyla ulusu, ulus-devleti ve ulusal kimliği inşa eder. Milliyetçiliğin içerdiği duygular sınırlarla anlam kazanır. Örneğin vatan duygusu, sınırları bir çizgiden ötesine taşır. Bir toprak parçasının vatana dönüşmesi, vatan topraklarında yaşayanların ortak bir duyguya sahip olması, vatanın namusla bir ve eşdeğer görülmesi, vatan topraklarının kutsal kabul edilmesi, vatan için şehit düşülmesi ve gazi olunması, vatani satmanın ağır suç motiflerinden olması, sınırların sadece sınırlar olmadığının en açık göstergesidir. Çünkü sınırlar bahsi geçen duyguların, değerlerin ve bilincin kapsamını temsil eder. Vatan duygusuyla eşgüdümlü

olarak millet duygusu ve bilinci, ortak bir vatanda millet olarak yaşama ideali sınırlarla işler. Milletleri var eden ortak tarih, dil, gelenek, kültür, değer ve kimlik öğeleri (Smith, 2010) sınırlarla varlık ve anlam kazanır. Milliyetçilik, sınırlara dayalı olarak bir millet oluşturmayı, sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde milli kimlik inşa etmeyi ve devlet ile milletin aynı sınırlara sahip olmasını amaçlar.

Sınırlar çok katmanlı yapılardır. Sınırlar sadece bir anlamı taşımazlar, birbirinden farklı anlamı içerirler. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları sadece Türkiye'yi değil, aynı zamanda NATO'nun da sınırlarını oluşturur. Türkiye'nin Bulgaristan sınırı sadece Bulgaristan'la değil, Balkanlarla olan sınırı da gösterir. Türkiye'nin Gürcistan sınırı sadece Gürcistan'la değil, Kafkasya'yla, eski Sovyetler Birliği ülkeleriyle, Türki Cumhuriyetlerle olan sınırını işaret eder. Türkiye'nin Suriye sınırı sadece Suriye ile değil, aynı zamanda İslam dünyasıyla olan sınırlarını da sembolize eder. Avrupa Birliği'ni oluşturan Almanya, Belçika, Danimarka, Fransa ve Macaristan gibi ülkelerin sınırları aynı zamanda Avrupa'nın da sınırlarını oluşturur. Yine bugünkü Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Ukrayna gibi ülkelerin sınırları, Soğuk Savaş Döneminde Rusya'nın egemenliğinde bulunan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) sınırlarını oluşturmaktaydı. Bununla birlikte, sınırlar denildiğinde ilk akla gelen bir ülkenin kara sınırlarıdır. Oysa ülkelerin kara sınırlarının yanı sıra hava sınırları ve deniz sınırları da bulunur. Örneğin Türkiye'nin vatan toprakları kara sınırlarıyla temsil edildiği gibi, aynı zamanda her ne kadar görünür olmasa da havada da sınırları da bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye, anavatan ve yavru vatanın yanı sıra denizlerdeki sınırlarını sembolize eden mavi vatana da sahiptir. Bu anlamda sınırlar, sadece devletin kara sınırlarıyla sınırlı değil, aynı zamanda hava ve denizdeki sınırları da içerir. Bu nedenle, sınırlar, sadece tekil yapılar değil, çok katmanlı yapılardır, aynı anda birden fazla anlamı ifade ederler.

Sınırlar göçlerle bir bütünlük oluşturur. Göç hareketlerinin kilit anahtarı sınırlardır. Küresel göç hareketleri sınırlarda yoğunlaşır, sınırları aşar, sınırlarla engellenir ya da teşvik edilir. Küresel göç krizleri sınırlarda patlak verir, milyonlarca göçmen, sığınmacı ve mülteciler sınırlarda kalabalıklara dönüşür, bu nedenle sınırlar göçün yönetiminde en etkili araçlar olarak görülür. Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan sığınmacı ve mülteciler sınır kapılarında yoğunlaşmış, yeni insani krizler sınırlarda görünür hale gelmiştir. Türkiye'den Yunanistan'a ve Avrupa'ya göç etmek isteyen binlerce göçmen Akdeniz'de boğularak veya Yunanistan askeri güçleri tarafından yapılan müdahalelerde ya da uzun süre sınırlarda bekleyişlerde donarak hayatını kaybetmiştir. Bu açıdan sınırlar, küresel krizlerin yaşandığı mekânlardır. Sınırlar, küreselleşmenin sonuçlarından olan göçle, kaçakçılıkla, organize suçlarla ve terörle mücadelenin en etkili araçlar olup ulus-devletler bu konuda sınır güvenliğini artırmak, sınır duvarları örmek için olağanüstü kaynak, zaman ve enerji seferber etmektedir.

Sınırların temel boyutlarından biri de, küreselleşmedir. Küreselleşme tartışmalarının merkezi ögesini oluşturan sınırlar, küreselleşmenin etkileri altında şekillenir. Sermayenin küreselleşmesinden küresel göç hareketlerine, küresel medyadan küresel ölçekteki risk ve tehditlere kadar küreselleşmeyle ilişkili hemen her konu doğrudan sınırları etkiler. Çünkü küreselleşme sınırların etkisini ortadan kaldırır ve sınırları esnek, akışkan ve edilgen bir yapıya dönüştürür. Küreselleşme iletişim ve teknoloji aracı haline gelen sosyal medya aracılığıyla sadece ulusal sınırları değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal yaşamın bütün boyutlarına nüfuz eder. Küreselleşmenin sınırlara etkilerinden biri de, mahremiyeti temsil eden sınırların altüst oluşudur. Özellikle teknoloji ve iletişim aracı olan sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle mahremiyeti temsil eden sınırların aşıldığı, özel olan her ne varsa küresel hale geldiği, bunun da sınırları ortadan kaldırarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu açıdan küreselleşme sadece ulus-devlet sınırlarını değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal yaşamdaki sınırları da ortadan kaldırmaktadır.

Bir bütün olarak bakıldığında sınırların psikolojik, sosyolojik, siyasal, ekonomik, kültürel, dinsel, etnik, dilsel, toplumsal cinsiyet, mekân, güvenlik, milliyetçilik, göç ve küreselleşme gibi boyutlara sahip olduğu görülmektedir. Sınırlar çok farklı boyutlara sahip olduğundan, onun birbirinden farklı işlevleri

bulunmaktadır. Buna göre, sınırların sahip olduğu işlevleri genel hatlarıyla şu şekilde toplamak mümkündür:

1. Sınırlar, devletlerin bilhassa da modern ulus-devletlerin yetki ve egemenlik sahalarını belirler.
  2. Sınırlar, kimlik ifade etmenin araçlarıdır. Biz/onlar, içerisi/dışarı, burası/orası, yerli/yabancı gibi ikili kategoriler oluşturarak kimlik inşa eder.
  3. Sınırlar, sembolik yapılardır. Bireyden topluma çok çeşitli anlamları sembolize ederler.
  4. Sınırlar, toplumların birbiriyle karşılaştıkları ve temas kurdukları mekânlardır.
  5. Sınırlar, toplumların farklılaşmasını ve bütünleşmesini belirten hatlardır.
  6. Sınırlar, sınır boylarından sınırlara, sınırlardan sınırsız dünya söylemine ve sınırlı dünyaya değin farklı şekillerde örgütlenirler.
  7. Sınırlar, sadece devletin sınırlarını değil, aynı zamanda toplumların, kültürlerin ve farklı sosyal grupların sınırlarını da belirler.
  8. Sınırlar, düzen-düzensizlik, riskler-fırsatlar, gerçek-sanal, çizgi-bölge, engel-teşvik, bariyer-köprü, kapı-koridor şeklinde diyalektik bir özelliğe sahiptir.
  9. Sınırlar, birer toplumsal mekânlardır. Ülke topraklarını, kentleri, siteleri, mahalleleri, mülkiyeti ve mahremiyeti temsil eder.
  10. Sınırlar, uluslararası ve küresel göç hareketlerini düzenleme, kontrol etme ve yönetmede etkili araçlardır.
  11. Sınırlar, ulusal kimlikleri çevreleyen hatlardır. Milliyetçilik aracılığıyla sınırlar ulusal kimlikleri bir mekânda inşa eder. Vatanın çerçevesini oluşturur.
  12. Sınırlar, ulus-devletlerin araçları olarak katı, sabit, değışensiz özellikler taşıırken, küreselleşmenin etkileri altında esnek, akışkan ve gevşek özellikler gösterir.
- Sınırların toplumsal işlevleri, sınırlarla ilgili kapsamlı literatür ve alan araştırmalarından hareketle oluşturulmuş olsa da, sınırlarla ilgili toplumsal işlevleri çoğaltmak olanaklıdır.

3. Sosyolojinin Bir Alt Dalı Olarak Sınır Sosyolojisi

Sosyoloji, toplumsal olay ve olguları, toplumsal yapıları, kurumları, grupları ve bunlar arasındaki toplumsal ilişki ve etkileşim süreçlerini sistematik açıdan inceleyen bir bilimsel disiplindir. Modernliğin bir bilimi olarak ortaya çıkan sosyoloji, erken modern dönemde sanayileşme, kentleşme, kapitalizm, ulus-devlet, bireyselleşme, demokratikleşme, bürokratikleşme ve bilimsel ve teknolojik sahadaki dönüşümleri kendisine konu edindiğinden, bu dönemin gelişmeleri ışığında sosyolojide birbirinden farklı alt dallar ortaya çıkmıştır. Aile sosyolojisi, kültür sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, ekonomi sosyolojisi, siyaset sosyolojisi, modernleşme sosyolojisi gibi sosyolojinin temel alt dalları, sosyolojinin ortaya çıktığı erken dönemin bilimsel disiplinlerini oluşturmaktadır. 20. yüzyılın son çeyreğinden 21. yüzyılın başlarına kadar olan dönemde küreselleşme, neo-liberalizm, postmodernizm, çokkültürcülük, post-endüstriyel toplum, bilgi ve enformasyon alanında meydana gelen gelişmeler, sosyolojinin yeni alt dallarının oluşumunda belirleyici dinamikler olmuştur. Sosyolojideki güncel gelişmeler ışığında küreselleşmenin sosyolojisi, kimlikler sosyolojisi, postmodern sosyoloji, küçük gruplar sosyolojisi, çevre sosyolojisi, mekan sosyolojisi, beden sosyolojisi, ölüm sosyolojisi gibi yeni alt dalların ortaya çıktığı görülmüştür. Sosyolojinin sözü edilen yeni alt dallarından biri de, kuşkusuz sınır sosyolojisidir.

Sosyolojinin yeni alt dallarından biri olan sınır sosyolojisi, bireylerin ve toplumların sınırlar aracılığıyla kendilerini nasıl ifade ettiklerini, sınırları nasıl algıladıklarını ve sınırötesiyle toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel vb. ilişkilerini nasıl kurduklarını inceleyen bir disiplindir. Sınır sosyolojisi, toplumun sınırlara dayalı olarak nasıl kurulduğunu, sınırların kimlikleri ifade etmede nasıl bir rol ve işleve sahip olduğunu ve sınırların birbirinden farklı anlamları nasıl sembolize ettiğini anlamaya çalışan bir alandır. Sınır olgusunun toplumsal yapılarla, toplumsal kurumlarla, toplumsal ilişki ve etkileşim süreçleriyle ilişkisini konu edinen sınır sosyolojisi, sınırları toplumları, devletleri, insanları, kültürleri, kimlikleri farklılaştıran ve bütünleştiren/benzeştiren yapılar olarak görmektedir. Hangi toplumsal süreçlerin sınır inşa etmeyi gerekli kıldığı veya geçersiz hale getirdiği sorusu, sınır sosyolojisinin temel sorusudur.

Özel sosyolojilerle uğraşanlar için ilk ve en büyük tehlikenin özel alanlarından dışarı çıkamamaları olduğunu belirten Doğan Ergun'a göre, her özel sosyoloji, kısmısal bir gerçeği açıklarken, bu kısmısal gerçeği içinde bulunduğu tüm toplumsal gerçeklikle karşılıklı ilişkilerine göre tümleştirici kılmak zorundadır (Ergun, 2008, s. 208-209). Bu çerçevede, sınır sosyolojisi, sınırlarla ilişkili her toplumsal olguyu birlikte düşünmeyi gerektirir. Devlet, ulus, vatan, milliyetçilik, coğrafya, mekân, kimlik, göç ve küreselleşme gibi sosyolojinin temel olguları doğrudan doğruya sınırlarla ilişkili olduğundan sözü edilen olguları hesaba katmadan sınır sosyolojisinden bahsedilemez. Sınır sosyolojisinin kapsamı ve sınırlılıkları içerisinde sınırlar, çok yönlü bir şekilde düşünülmüştür. İki veya daha fazla devleti ayıran sınırlardan toplumların birbiriyle temas kurdukları sınırlara, iki farklı kültüre sahip grupların sınırlarından kimliğin uçlarını sembolize eden sınırlara ve bireylerin diğer bireylerle olan sosyal mesafelerini belirten sınırlara varıncaya kadar sınırların birbirinden farklı biçim, içerik ve görünüşleri bulunmaktadır. Sınır sosyolojisi de sınırların bu çok yönlülüğünü araştıran/konu edinen bir alan olarak ortaya çıkmıştır.

Sınır sosyolojisi, sınırlara birincil düzeyde anlam atfetmektir. Toplumların nasıl kurulduğu sorusuna koşut olarak sınırlar salt toplumsalın çevresini oluşturan çizgiler midir yoksa toplumun örgütlenmesinde sınırlar merkezi bir role mi sahiptir? Sınır sosyolojisinin temel amacı sınırlara birincil düzeyde önem atfetmek, sınırları tali yapılar olarak görmek yerine onlara kurucu bir rol yüklemektir. Diğer bir ifadeyle, sınır sosyolojisi sınır ve toplum ilişkilerini analiz ederken sınırları toplumsalın dışında konumlandırmak yerine toplumsalı kuran, tanımlayan, inşa eden ve şekillendiren bir dinamik olarak görmektedir. Buna göre, sınırlar, toplumsalın çevresel organlarından ziyade toplumun kuruluşunda kilit bir role sahiptir. Bu görüşe göre sınırlar olmadan toplumdan bahsetmek mümkün değildir. Çünkü toplum sınırları olan bir yapıdır, sınırlarda kurulur, sınırlar içinde örgütlenmesini tamamlar, meşruiyetini sınırlardan alır ve bu yüzden sınırlarla iç içedir.

Sınır ve toplum ilişkilerinin sözü edilen yönü büyük ölçüde modernist paradigmanın temel parametrelerinden hareket etmektedir. Modern toplumlar aynı zamanda birer sınır toplumlarıdır. Modern toplumlarda sınırlarla toplum arasında sıkı bir ilişki biçimi bulunmaktadır. Çünkü modernliğin inşası sınırların inşasıyla eşgüdümlü olduğundan modern toplumlar sınırları kesin, sabit ve katı bir biçimde belirlenmiş toplumlardır. Bu açıdan modernliğin örgütlenmesinde sınırlar merkezi bir öneme sahip olmuştur. Modernliğin uzamı sınırlı bir şekilde tahayyül etmesi, mekânı ulusal bir çerçeve içerisinde tanımlaması ve sosyal teoriyi söz konusu uzam dâhilinde inşa etmesi, modernliğin sınırlarla dolaysız ilişkisini işaret etmektedir. Öyle ki, 19. yüzyılda ulus kavramı ile toplum kavramı birbirine denk düşecek şekilde tanımlanmıştır. Ancak 20. yıldan 21. yüzyıla değin süregelen gelişmeler ışığında günümüzün toplum tanımlamaları arasında yer alan küresel toplum, postmodern toplum, çokkültürcü toplum, bilgi toplumu gibi yeni toplum tanımlamaları sınırlarla ilgili tartışmaları gündeme getirmiş, sınırlar, geleneksel ve modern anlamları üzerinden sorgulanan ve tartışılan yapılara dönüşmüştür. Küreselleşmeyle birlikte sınırların sorgulanması toplumsalın sorgulanmasını ve toplumsalın sorgulanması sınırların da sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Sınırların sorgulanması ve tartışılmasında küreselleşmeyle eşgüdümlü olarak neo-liberalizm, Avrupa Birliği, Soğuk Savaşın son

bulması, postmodernizm, yeni medya, göç hareketleri gibi güncel sosyolojik dinamikler belirleyici olmuştur. Sınır sosyolojisi sınırların sorgulandığı, tartışıldığı ve yeniden anlamlandırıldığı bir bağlamda ortaya çıkmıştır. Sosyolojide yeni bir alan olarak ortaya çıkan sınır sosyolojisiyle ilgili sosyologların temel amacı, sınır ve toplum ilişkilerini görünür kılmaktır.

4. Sosyologlar Sınır ve Toplum İlişkilerini Nasıl Görünür Kılar?

Sınır ve toplum ilişkileri karmaşık, dinamik ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğundan, bu ilişkilerin görünürlüğü konusunda sosyologların yaklaşımı önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü sosyolojik bakış açısı, sınırları sıradan bir çizgi olarak görmek yerine toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkileri şekillendiren, kimliklerimizi oluşturan, birbirinden farklı anlamları sembolize eden ve toplumun kurulduğu sahayı belirleyen hatlar olarak görmektedir. Sosyologlar sınırları toplumun kurulduğu sahayı, toplumun neleri içerdiklerini ve dışarıda bıraktıklarını, diğer toplumlardan ayrıldıkları çizgileri ve toplumsal kimliklerimizin farklılaşan yönlerini sembolize eden araçlar olarak tanımladıklarında sınır ve toplum ilişkileri görünür hale gelmektedir. Sosyologların temel amacı, sınırların görünen kısmına değil, görünenin ardındaki ard anlamlarına odaklanmaktır. Görünürde sınırlar sadece bir çizgi olsa da, esasında görünenin ardında farklı anlamları ve değişik dinamikleri içermektedir. Örneğin Türkiye'nin Suriye sınırı, her ne kadar iki ülke arasındaki bir çizgiyi ifade etse de, bu sınır aynı zamanda göçlerin, suçların, kaçakçılığın ve terörün de görünür olduğu bir sınır olma özelliğini taşır. Sosyologlar sınırları incelerken özeldeki geneli ve geneldeki özeli görerek hareket etmesi gerekir. Bir başka örnekte, Türkiye-Gürcistan sınırı özeldi her ne kadar bu iki ülke arasındaki bir hat olsa da, genelde kapitalist sistem ile sosyalist sistemin kesişimindeki bir sınırdır. Sosyologlar sınırları parça-bütün ilişkisi bağlamında ele almaları gerekir. Örneğin İslam Birliği Müslüman dünyada bütünlüklü bir kimliği ifade ederken, Türkiye bu bütünün bir parçasını oluşturmaktadır. Sınırlar hem bütün olarak İslam Birliği'ni hem de parça olarak Türkiye'yi temsil etmektedir.

Sosyologların sınır ve toplum ilişkilerini iki ana eksenle ele alması gerekir. Bu eksenlerden ilki, sınırları bir yapı olarak gören yaklaşımdır. İkinci yaklaşım ise, sınırları bir süreç olarak gören yaklaşımdır. Diğer bir ifadeyle, sınırlar, hem bir yapıdır, hem de bir sürecin ürünüdürler. Bir yapı olarak sınırlar, toplumsal, ekonomik ve siyasal sistemlerin örgütlenişini temsil ederken, bir süreç olarak sınırlar, değişimin merkezi ögesini oluşturur. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bir siyasal sistem olması hasebiyle bir yapıdır, bu sebeple, sınırlar devletin ayrılmaz bir parçasıdır ve onun siyasal çerçevesini gösterir. Ancak Türkiye'ye çok farklı ülkelerden göçlerin yapılması, sınırları bu göç hareketlerin merkezinde yer aldığı ve bir değişim sürecini temsil eder. Bu bakımdan, sosyologlar, sınırları hem bir yapı hem de bir sürecin ürünü olarak görürler

Sosyologlar sınırları birer toplumsallaşma sürecinin aracı olarak görürler. Toplumsallaşma, bir kişinin içinde yaşadığı toplumun, etkileşimde bulunduğu grupların kültürünü öğrenme sürecidir. Toplumsallaşma, kişinin hayatı boyunca devam eden ve içinde bulunduğu toplumsal gruplarda önemli değer, tutum ve rolleri öğrenmesini de içeren dinamik bir süreçtir (Zencirkıran, 2016, s. 83). Sınırlar ve sınır bölgeleri toplumsallaşma sürecinin gerçekleştiği mekânlara dönüşmüştür. Küreselleşmiş insan hareketliliğinin artan yapısı dikkate alındığında sınırlar ve sınır bölgelerinde bulunan insanlar, zamanlarının büyük bir çoğunluğunu burada geçirmekte, birbirleriyle etkileşim ve iletişimde bulunmakta ve yeni deneyimler oluşturmaktadır. Örneğin göçmenler, küresel ölçekteki hareketliliğinin en önemli özneleri olarak sınırlarda yoğunlaşmakta, sınır geçiş süreçlerinde yer almakta ve sınırlar nedeniyle çeşitli sorunlarla muhatap olmaktadır. Dünya ölçeğinde göçmenlerin sayılarının hızla artmasının bir sonucu olarak sınırlar göç hareketlerinin yeni merkezlerine dönüşmekte, göçmenler, yaşamlarının büyük bir bölümünü sınırlarda geçirmekte ve bu süre boyunca toplumsallaşmaktadır. Kendi toplumu ile göç etmeyi düşündüğü toplumun değerlerini, alışkanlıklarını, düşünce tarzlarını, davranış örüntülerini deneyimleyen göçmenler, bu deneyimler üzerinden toplumsallaşma süreçlerinde yer almaktadır. Ayrıca toplumsallaşma sürecinde sınırlar, toplumsal kültürü tam ve bütünlüklü bir yapı

olarak bireylerin zihinlerinde, düşüncelerinde ve algılarında inşa etmenin bir aracı olarak işlev görür ve bu yönüyle toplumsal kültürün içine sığdırıldığı kalıplardır. Bu anlamda sınır ve toplum ilişkileri, toplumsallaşma süreçleri bağlamında görünür kılınmaktadır.

Sosyoloji, esasında toplumsal değişmeyi kendisine konu edinir. Joseph Fichter'a göre, ne kadar geleneksel ve tutucu olursa olsun, her toplum ve her kültür sürekli değişim içindedir. Değişme, kültür ve toplumun doğasında vardır. Kısaca, değişim, bir durumdaki çeşitlenmeler olarak kavramsallaştırılır (Fichter, 2004, s. 194). Sosyologlar sınır ve toplum ilişkilerini analiz ederken toplumsal değişmeyi merkeze alarak sınırların toplumsal değişmeye koşut bir biçimde nasıl değişip dönüştüğünü ve toplumsal değişmeden ne şekilde etkilendiğini temel almaları gerekir. Toplum değiştikçe sınırlar da bu değişime ayak uydurmak durumundadır. Modernliğin erken döneminde sınırlar, endüstrileşme, bürokratikleşme, ulus-devlet, milliyetçilik gibi sosyolojik dönüşümler çerçevesinde katı, sabit ve değişimsiz bir içerik, biçim ve görünümde şekillenirken, geç modern dönemde küreselleşme, post-endüstriyel toplum, bilgi ve enformasyon, serbest piyasa kapitalizmi gibi gelişmeler karşısında akışkan, geçirgen ve esnek bir içerik, biçim ve görünüme dönüşmüştür. Bu açıdan sınırlar, toplumsal yaşamda meydana gelen değişim ve dönüşümlere bağlı olarak görünür hale gelmektedir.

Sosyologlar sınırları toplumsal düzenin, toplumsal yapının ve toplumsal bütünleşmenin bir kaynağı olduğu kadar toplumsal çatışmanın, toplumsal çözülmenin ve toplumsal farklılaşmanın da bir aygıtı olarak gördüklerinde sınır ve toplum ilişkileri görünürlük kazanmaktadır. Çünkü sınırlar, toplumsal düzenin olduğu kadar toplumsal çatışmanın, toplumsal yapının olduğu kadar toplumsal çözülmenin, toplumsal bütünleşmenin olduğu kadar toplumsal farklılaşmaların da kaynağını oluşturmaktadır. Örneğin, modern ulus-devletler sınırlara ayırdıkları sınırsız kaynaklarla sınır güvenliğini sağlayarak sınırların içinde düzeni sağlamayı hedeflerler. Sınırlar toplumsal düzenin bir parçası olduğu kadar düzensizliği de sembolize ederler. Öyle ki, sınırların dışındaki düzensizlik çoğu zaman içerideki düzene referans oluşturabilir (Duez, 2014). Bununla birlikte, Berlin Duvarı iki farklı toplumsal sistemin birbiriyle farklılaşmasını/çatışmasını, İsrail-Filistin sınırı toplumlararasıdaki çatışmaları, ABD-Meksika sınırı toplumsal çözümleri, Avrupa Birliği ülkelerinin birbirleriyle olan sınırları ise toplumlararası bütünleşmeyi göstermesi açısından birer örnektir.

Sosyologlar sınırları toplumsal hareketliliği etkileyen bir aygıt olarak görmesi, sınır ve toplum ilişkilerinin görünür hale gelmesinde temel bir öneme sahiptir. Bir toplumsal hareketlilik olarak göçlerin küresel ve uluslararası düzlemde gerçekleşme biçimi doğrudan sınırları etkilediğinden sınırlarla göçleri birlikte düşünmek gerekir. Örneğin Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre, 2020 yılında doğdukları ülke dışında bir ülkede yaşayanların tahmini sayısı 281 milyondur (Bkz. IOM, 2023). Her geçen gün artan bu sayı, dünya çapında küresel göç hareketliliğinin boyutlarını anlamak açısından önemlidir. Söz konusu veriler ışığında küresel göç hareketliliğinin en çok etkilediği alanların başında sınırlar gelmektedir. Çünkü ulus-devletler küresel göç hareketleriyle başa çıkabilmek için sınırlar aracılığıyla göç süreçlerini yönetmektedir. Sınırlar göçleri kontrol etmede, düzenlemede ve yönlendirmede en etkili araçların başında gelmektedir. Bu açıdan sosyologlar sınırları göçlerle birlikte ele alarak ilişkilendirmeleri, sınır ve toplum ilişkilerini görünür kılmada önem taşımaktadır.

Sosyologların sınır ve toplum ilişkilerini görünür kılmak amacıyla yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra sınırları toplumsal sembollerin bir taşıyıcısı, toplumsal değerlerin bir koruyucusu, toplumsal farklılaşmanın bir aygıtı, toplumsal bütünleşmenin bir kurucusu, toplumsal çatışmanın bir kaynağı, toplumsal çözülmenin bir nedeni olarak irdelemeleri gerekir. Sosyologlar sınırları sosyolojinin kavramlarıyla ilişkilendirerek, sosyolojik kuramların temel varsayımlarından hareketle ele alarak ve sosyolojinin yöntem ve tekniklerini kullanarak sınırlarla ilgili araştırmalarını sürdürmeleri durumunda sınır ve toplum ilişkileri görünür kılınabilir.

5. Tarihsel Perspektiften Sınırlar

Sınır sosyolojisinin kapsamı içerisinde sınırların tarihsel serüveni önemli bir yer tutar. Çünkü sınırlar, tarihsel-toplumsal bir inşadır, her tarihsel dönem kendi sınır anlayışını içerir, tarihsel çizgide meydana gelen gelişmeler sınırları şekillendirir. Tarihsel değişim sürecinde sınırlar, geleneksellikten modernliğe doğru bir dönüşüm seyri izler. Modern toplumların inşası bir bakıma sınırların da inşası anlamına geldiğinden, sınırların tarihine bir yolculuk genel olarak geleneksel dönemden modern döneme doğru yapılacaktır. Geleneksel dönemde sınırlardan ziyade sınır boylarından, huduttan bahsedilirken, modern dönem doğrudan doğruya sınırların ortaya çıktığı bir dönemdir. Çünkü sınır kavramı modern bir kavramdır, modernliği sembolize eder ve modern toplumun bir parçasıdır. Bu sebeple, geleneksel toplum ve devletlerde hudutlardan, modern toplum ve devletlerde ise sınırlardan bahsedilir.

Geleneksel devletlerin bölgeselliğini ulus-devletlerden ayırmak açısından, ilkinin sınır boylarının, ikinciler arasında var olan sınırlardan önemli biçimde farklı olduğunu görmek şarttır (Giddens, 2008, s. 72). Sınır boyları, geleneksel dönemlerde dünya çapında kabileleri, krallıkları veya prenslikleri birbirinden ayırıyordu. Bu sınırlar her iki tarafça da kontrol edilmiyordu (Prescott ve Trigs, 2008, s. 12). Romalıların yapmış olduğu surlar ve Çin Seddi, geleneksel sınır boyları konusunda en bilinen örneklerdir. Romalıların surları savunma işleviyle öne çıkar ancak aynı zamanda bölgesel açıdan haberleşmeyi de sağlarlar. Çin Seddi, göçebelere karşı yapılmış olup, içerideki hareketliliği de sınırlama amacını taşır (Giddens, 2008, s. 74). Her ne kadar Hadrian Duvarı veya Çin Seddi gibi etkileyici yapılar net, doğrusal sınırlar önerse de, erken dönem imparatorlukların nispeten değişken, belirsiz topraklara sahip olduğunu düşünmek daha yararlı olur (Diener ve Hagen, 2012, s. 34).

Antik dünyada toprak kontrolü her zaman açıkça tanımlanmış sınırlara dayanmıyordu. Ancak geçmişte uygulanan değişken ve esnek yaklaşımlar, yerini genel olarak modern devlet sistemi olarak bilinen sistemde daha standart ve katı sınır, toprak ve egemenlik kavramlarına bırakmıştır (Diener ve Hagen, 2012, s. 37). İnsanların belirli bölgede yaşadıklarını, o bölgeye ait oldukları, bu tür bir aidiyetin de topluluğu oluşturduğu ve söz konusu bölgede bulunmaları gerektiği anlayışı, 18. Yüzyılın ikinci yarısına kadar toplumsal gerçekliği yansıtmıyordu. Ancak son iki yüzyılda sınırlar evrensel anlamda devletlerin egemenliklerinin göstergeleri haline geldi (Kasaba, 2012, s. 48-49). Fransız Devrimi ile birlikte tek geçerli sınır, kesintisiz süren teritoryal sahayı belirten lineer sınır olmuştur. Bu sınırlar, belirli bir toprak parçası üzerinde birlikte yaşama anlayışını da içermektedir (Erözden, 2013, s. 148).

Modern ulus-devletlerin sınırlarının inşasında 1648 tarihinde imzalanan Vesfalya Anlaşması önemli bir kırılma noktasıdır. Söz konusu antlaşmayla birlikte, modern ulus-devletler teritoryal egemenliklerini oluşturmuş ve ulusal açıdan meşru hale gelmişlerdir (Gülalp, 2007, s. 11). Bu antlaşma, devlet iktidarı ile sınırları arasında bütünleşirken, devletler hükmettikleri coğrafyalarda egemen bir konum elde etmişlerdir (Beriş, 2006, s. 49). Böylece modern ulus-devletler buldukları coğrafya üzerinde tek ve meşru otorite olarak kabul görmüştür (Pierson, 2014, s. 27). Modern ulus-devletler özerk bir güç haline gelmeleri sınırlarının uluslararası sahada diğer devletler tarafından tanınmasıyla olanaklı hale gelmiş, bu da önceki devletlerden ayıran en önemli özellik olmuştur (Giddens, 2012, s. 67-68). Dolayısıyla, geleneksel sınırlardan modern sınırlara dönüşüm, esas olarak doğal sınırlardan ulusal sınırlara dönüşümü temsil etmektedir. Geleneksel devlet sınırları ağırlıklı olarak doğal sınırlarla belirlenirken, modern devlet sınırları ulus, ulus-devlet ve ulusçuluk tarafından şekillenmiştir.

Erken modern dönemde sınırlar katı, sabit ve geçirimsiz özellikler gösterirken, geç modern dönem koşullarında sınırlar, küreselleşme, postmodernizm, serbest piyasa kapitalizmi, kitle iletişim teknolojileri ve göç hareketleri bağlamında esnek, geçirgen ve edilgen bir yapıya dönüşmüştür. Küreselleşmenin sınır aşan gelişmeler ortaya koyması, sınırların sorgulanmasını ve sınırlarla ilgili tartışmaları gündeme taşımıştır. Ancak küreselleşme bir taraftan sınırsız bir dünya söylemini oluştururken, diğer taraftan da sınırların yeniden çizildiği, duvarların yeniden örüldüğü, yeni

devletlerin ve sınırlarının ortaya çıktığı gelişmelere de neden olmuştur. Bu açıdan sınırlar, günümüzde bir taraftan sorgulanan, gerek duyulmayan, yok sayılan ve meşruiyeti tartışılan, diğer taraftan da her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulan, olmazsa olmaz olarak görülen ve onsuz yapamadığımız bir araç olarak görülmektedir.

6. Sınır Sosyolojisinde Yöntem

Sosyolojide yöntem, toplumsal olay ve olguları, toplumsal değişimi sistematik açıdan incelemede işlevseldir. Sosyolojinin inceleme nesnesini oluşturan toplum karmaşık, dinamik ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu için, toplumu anlamada farklı bilimsel yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Yöntem olmaksızın sosyolojik bir araştırmadan bahsetmek mümkün değildir. Sosyolojinin bir alt dalı olarak gelişen sınır sosyolojisi, sosyoloji biliminin yöntem ve teknikleri vasıtasıyla sınır ve toplum ilişkilerini karşılıklı incelemeyi hedeflemektedir. Sınırlar, toplumsalın önemli bir bileşeni olduğu için, toplumu araştırmak, bir anlamda sınırları araştırmak anlamına da gelmektedir. Sosyologlar sınırları bilimsel ve akademik düzlemde araştırırken, sosyal bilimlerin yönetime ilişkin hâkim yaklaşımlarını temel alarak hareket etmeleri gerekir. Diğer bir ifadeyle, sosyal bilimlerde ve daha özeldede sosyolojide hakim olan yöntem, sosyolojinin alt dallarında da geçerlidir ancak her alt dal ayırt edici bir yöntemi de içermektedir.

Sınır sosyolojisi araştırmalarında belli başlı yöntemlere başvurulmaktadır. Sosyal bilimlerde ve daha özeldede sosyolojide nicel ve nitel araştırma yöntemleri, sınır sosyolojisi araştırmalarında da hakim yöntemleri oluşturmaktadır. Nicel araştırmalar istatistiksel, sayar, ölçer, veriyi işler, betimler, kestirir (Geray, 2011, s. 73). Bu araştırmalarda toplum, toplumsal yapılar, toplumsal ilişkiler sayısal, istatistiksel, matematiksel terimlerle ifade edilebilir görünmektedir. Toplumsal gerçeklik bu yöntemde sınırlı düzeyde ele alınır, bireysel farklılıklar, içinde bulunulan şartlar veyahut bağlamın belirleyiciliği bu yöntemde etkisini yitirmektedir. Sınır sosyolojisinde nicel yöntemler, sınırlara ilişkin istatistiklerden büyük ölçüde faydalanmaktadır. Örneğin sınır giriş-çıkış istatistikleri sınır araştırmacıları açısından çok önemlidir. Sınırların düz bir çizgi mi yoksa kıvrımlı yapılar mı olduğu, sınır bölgelerindeki nüfusun yüzde kaçının sınırı kullandığı, sınırdan geçenlerin yaşlarının, cinsiyetinin, milliyetlerinin, hangi ülke menşeli olduğu veya gün içerisinde kaç defa sınırdan geçiş yaptığı gibi sorular sınır sosyolojisindeki nicel verileri oluşturur ve sınır araştırmaları açısından önemli bir referans kaynağıdır. Sınır araştırmacıları sınırlarla ilgili istatistik veriler aracılığıyla sınırları ve sınır bölgelerindeki gelişmeleri genel hatlarıyla ortaya koyar, temel eğilimleri saptar ve sınırın genel bir fotoğrafını çekmiş olur.

Sınır sosyolojisinde nicel araştırma yönteminin yanı sıra en fazla başvuru alan yöntemlerden biri de, nitel araştırma yöntemidir. Bu yöntem, gerçekliğin bireyler tarafından farklı şekillerde algılanmasına, tanımlanmasına ve deneyimlenmesine hakim hale gelmede en kullanışlı yoldur. Bunun yanı sıra diğer insanları anlamada en etkili yöntemlerden biridir (Punch, 2011, s. 165-166). Sınır araştırmalarında sınırların sınır bölgelerinde yaşayanlar ve sınırdan geçiş yapanlar açısından ne anlam ifade ettiği, sınırların toplum üzerinde nasıl bir etkisinin bulunduğu, sınırların aile, ekonomi, kültür, toplumsal cinsiyet ve gündelik yaşamı ne şekilde değiştirip dönüştürdüğü, sınır sosyolojisindeki nitel araştırma yöntemi kapsamında ele alınan sorulardır. Örneğin, herhangi bir sınır bölgesinde nitel araştırma yöntemiyle yapılan bir araştırmada, o bölgede yaşayanların sınırı nasıl algıladıkları, orada yaşamının nasıl bir deneyim oluşturduğu ve sınırötesi ilişkilerini nasıl inşa ettikleri nitel araştırma yöntemini kullanılarak anlaşılabilir. Temelde bu süreç, sınırları anlama, anlamlandırma ve deneyimleme biçimleri olarak sınırlarla ilgili derinlikli özellikler taşır. Sınır sosyolojisi araştırmaları ağırlıklı olarak nitel araştırma yönteminden beslenir. Bunda sınırların çok yönlülüğü, sınırın etkilerinin ve sonuçlarının farklı boyutlar içermesi, sınır bölgelerinin karmaşık ve dinamik yapısı belirleyici olmaktadır.

Sınır sosyolojisinde yöntem, sosyolojik yöntemin genel izlerini taşıırken aynı zamanda kendine özgü bir yöntemi de içerir. Sınır sosyolojisinin bağımsız bir disiplin olarak gelişmesinde kendine özgü yöntemini anlamak için Dominik Gerst ve Hannes Krämer'in sınır araştırmalarında önerdikleri dört metodolojik

perspektif temel alınabilir. Buna göre, disiplinlerarası sınır araştırmaları alanında dört metodolojik perspektif tanımlanabilir: sınırda görmek, sınırın ötesinde görmek, sınırın içinde görmek ve sınır gibi görmek. Sınırdaki görmek; sınır çalışmalarında yaygın bir metodolojik konumlandırma olup sınıra kuşbakışı bakmayı vurgular. Buna göre, araştırmacılar olguya kuş bakışı yaklaşırlar, yani sınıra bakarlar ve sınırı bölgesel birimleri ayıran belirgin bir çizgi olarak anlarlar. Sınırın ötesinde görmek, sınır ötesi ilişkilere ve süreçlere odaklanmak anlamına gelir. Sınırın ötesini görürken, sınır ötesi ilişkiler ve süreçler ortaya çıkar. Burada sınır bir bariyer olarak değil, daha ziyade sınır geçişlerini kolaylaştıran geçirgen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınırın içinde görmek, sınırın içine bakarken sınırın kendisinin çok boyutlu uzantısıyla ilgilenilir. Sınırın içine bakma perspektifinde, sınırın kendisi net bir çizgi olarak değil, sınır alanı veya sınır bölgesi olarak çok boyutlu genişletilmiş bir olgu olarak yeniden mercek altına alınmaktadır. Son olarak, sınır gibi görmek olarak tanımlanan dördüncü metodolojik bakışta bir bölgesel sınırı ve onun düzenleyici işlevlerini yorumlama (ve dolayısıyla bunlara bakma) yeteneği artık devlete ve onun aktörlerine ait değildir. Aksine, modern sınırlar, sınırın çeşitlenmesini ve pratik uygulamasının yanı sıra çok sayıda aktör tarafından sınırla ilgili anlam oluşturmayı destekleyen çok perspektifli bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu sınır bakışları, ampirik detaylarla altı çizilebilecek farklı analitik yaklaşımları temsil etmektedir. Bununla birlikte, metodolojik pozisyonların çeşitliliğini kapsayan bir yön sunmaktadırlar (Gerst ve Krämer, 2021, s. 18-21). Sınır sosyolojisi, genel sosyolojik yöntemin yanı sıra sınırlara özgü dinamikleri de içeren söz konusu perspektiflerden hareketle bir yönleme de sahiptir. Bu perspektifler sınır sosyolojisinin kendine özgü bir yöntem geliştirmesinde önemli bir yere sahiptir.

7. Sınır Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi

Sınır sosyolojisinin tarihsel gelişimi, sınırlarla ilgili çalışmalarının yapılmaya başladığı bir süreci içerir. Bu süreç büyük ölçüde 19. yüzyıla dayanmaktadır. Bunun temel sebebi, sosyal bilimlerin ve sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıkmalarının bu yüzyıla denk gelmesidir. Sosyal bilimler ve özelden sosyoloji, modern toplumun inşası sürecinde işlevsel hale gelmiştir. Fransız ve Sanayi Devrimleriyle birlikte meydana gelen toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümler, geleneksel toplumdan modern topluma geçişi hazırlamış, modern toplumun oluşumuna koşut olarak devlet, toprak, mekan ve sınır ilişkileri de yeniden şekillenmeye başlamıştır. Sınır sosyolojisi çalışmalarında da bu tarihsel dönemde söz konusu dönüşümün sonuçlarını kendisine konu edinerek ortaya çıkmıştır.

Sınırlarla ilgili ilk literatür 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında ulus-devletlerin yükselişe geçip genişledikleri bir dönemde ortaya çıkmış ve bu dönemde sınırlar genellikle devletin teritoryal egemenliğinin çizgisel bir sınırı olarak tanımlanmış ve devletin kapsam ve gücünün göstergesi olarak kabul edilmiştir (Bennafla, 2014, s. 12). 20. yüzyıl boyunca tarihçiler ve sosyal bilimciler, ulus, devlet ve toprak arasındaki değişen ilişkileri anlamının bir yolu olarak yüzlerini gittikçe daha fazla uluslararası sınırlara çevirdiler. Savaşlar ve barış süreçleri bu tür araştırmalar için teşvik edici olmuştur (Donnan ve Wilson, 2002, s. 80). Sınırlar, modern toplumun inşası sürecinde işlevsel hale gelmiş, ulus-devletlerin temel araçlarından biri olmuş ve devletin ve toplumun uçlarını bir ve eşdeğer olmasını sembolize etmiştir.

Vladimir Kolosov, sınır çalışmalarının tarihsel gelişimini dört farklı dönemde kategorize etmiştir. 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemde, tarihsel-coğrafi yaklaşımın ve sınır tipolojilerinin etkili olduğu görülür. Tarihsel-coğrafi yaklaşımda ampirik verilerin toplanması, ekonomik faaliyetlerin detaylı haritalanması ve sınır bölgelerindeki sosyal yapılar bağlamında Avrupa'da savaş sonrası devlet sınırlarının tahsisi, sınırlandırılması ve çizilmesi ve Afrika ve Asya'da sömürge mülklerinin sınırlandırılması gibi pratik uygulamalar bu dönemde gerçeleşmiştir. Sınır tipolojisi bağlamında bu dönemde devlet sınırlarının çok sayıda tipolojisi ve sınıflandırması yapılmış, jeopolitik stratejiler, dünyanın büyük güçlerin etki alanlarına bölünmesi; Avrupa'nın sınır kavramının kesin ve sabit bir çizgi olarak genel uygulaması bu dönemdeki pratik uygulamalardandır. 1950'lerden

1970'li yıllara kadarki dönemde, işlevselci yaklaşımın sınır çalışmalarında etkisi görülmüştür. Bu dönemde, insanların, malların, bilgilerin vb. sınır ötesi akışlarına ilişkin çalışmalara koşturucu olarak sınır müzakereleri, sınır işbirliği uygulaması ve sınır bölgelerindeki sosyal süreçlerin yönetimi; yeni siyasi sınırların sınırlandırılması ve çizilmesi gibi pratik uygulamalar bu dönemde öne çıkmıştır. 1970-1980 arası dönem, siyaset bilimi yaklaşımlarının öne çıktığı dönem olmuştur. Bu dönemde, uluslararası çatışmalarda devlet sınırlarının rolüne ilişkin çalışmalar hakim yaklaşım biçimi haline almıştır. Bu dönem, uluslararası ve sınır çatışmalarının çözümü, barışın sağlanması ve barışın korunması gibi pratik uygulamalar bu dönemin önde gelen uygulamaları arasında yer almıştır. 1980'lerin başından bu yana sınır çalışmaları altı farklı bağlamda gerçekleşmiştir. Birincisi, dünya sistemleri ve teritoryal kimliklere dayalı yaklaşımda, teritoryal kimliklerin evrimine ve sınırların hiyerarşilerdeki rolüne odaklanılmış, ulus ve devlet inşasındaki sınır sorunları, sınır politikası ve Avrupa bölgelerinin ve diğer sınır bölgelerinin oluşturulması ve güçlendirilmesi gibi pratik uygulamalar görülmüştür. İkincisi, jeopolitik yaklaşımlardır. Bu yaklaşımda, küreselleşme ve entegrasyon süreçlerinin siyasi sınırlara etkisi ile askeri, siyasi vb. güvenlik açısından sınırlar bu yaklaşımlarda belirgin hale dönüşmüştür. Üçüncüsü, sınırları sosyal temsiller olarak gören yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, sınırlar toplumsal yapılar ve toplumsal ilişkilerin aynası olarak görülmüş ve sınırların sosyal semboller olduğu ve siyasi söylemdeki önemi vurgulanmıştır. Dördüncü yaklaşımda, uygulama-politika-algı yaklaşımı çerçevesinde, sınırın şeffaflığını belirleyen politika, bunun insanlar tarafından algılanması ve bu sınırla ilgili faaliyetlerin uygulanması arasındaki ilişkiler bu dönemin bir başka özelliği olmuştur. Beşincisi, Hollanda'dan van Houtum and O. Kramsch ile Almanya'dan J. Scott'un yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımlarda, sınır bölgelerinin yönetimi ve sınır işbirliği, uluslararası göçlerin ve diğer sınır ötesi akışların düzenlenmesi ve bölgesel politika gibi temalar öne çıkmıştır. Altıncısı ise, ekopolitik yaklaşımdır. Bu yaklaşımda da, doğal ve siyasi sınırlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi bu dönemde öne çıkmıştır. Bütünleşik bir sistem olarak doğal ve politik sınırların işlevleri ve sınıraşan sosyo-çevresel sistemlerin yönetimi bu yaklaşımın pratik uygulamaları arasında yer almaktadır (Kolossoy, 2005, s. 608-610).

Sınır çalışmaları 1980 ve 1990'larda yenilenmeye başlamış ve bu alan multidisipliner bir saha olarak doğmuştur. Bu dönemlerde sınır çalışmalarının genişlemesinde Demir Perde'nin ortadan kalkması, Güney Afrika'da Apartheid'in bitmesi, yeni devletlerin ortaya çıkışı, lokal kimlikler ve etnik milliyetçiliğin yükselişi gibi önemli jeopolitik olayların yanı sıra serbest piyasa ve neoliberalizmin zaferi, Kuzey Amerika ve AB'deki bölgesel iktisadi entegrasyon süreçleri gibi iktisadi değişimlerle birlikte ulaşım ve iletişim alanında daha önce görülmedik bazı teknolojik gelişmelerin yaşanması da etkili olmuştur (Bennafla, 2014, s. 13). Bir başka ifadeyle, 1980'lerin sonu ve 1990'larda yaşanan benzeri görülmemiş jeopolitik değişimler, özellikle de Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Berlin Duvarı'nın yıkılması ve bölgesel ticaret bloklarının (AB, NAFTA, ASEAN, vb.) yaygınlaşması, sınır işlevlerinin, uygulamalarının ve anlamlarının geniş çaplı bir şekilde yeniden değerlendirilmesini zorunlu kıldı (Diener ve Hagen, 2012, s. 53).

1990'larda sınırsız bir dünya tartışması ve sınır ötesi Avrupa entegrasyon süreçlerinde sınırlar yeni bir anlam kazanırken, özellikle son dönemdeki yeniden sınırlandırma süreçleri, sınırları hem siyasi hem de sosyal düzeyde yeniden daha önemli hale getirmiştir. Bu süreçler arasında 2000'li yılların güvenlik söylemleriyle birlikte terörizmi etkili olmuştur (Wille, Gerst ve Krämer, 2021, s. 11). Bu bağlamda 11 Eylül saldırıları oluşturduğu güvenlik paradigması bağlamında sınır çalışmalarının gelişiminde belirleyici olmuştur. Bu olay, terör karşıtı savaş ve güvenlik söylemleri; sınır güvenliği, devlet sınırlarının fiilen takibi, duvarlar, bariyerler ve tel örgülerin hızla çoğalması gibi meseleleri incelemeye başlayan sınır çalışmalarının disiplinini bir hayli etkilemiştir (Bennafla, 2014, s. 13). Sınır çalışmaları, neoliberal ekonomik düşüncenin ilerlemesi, Avrupa Birliği'nin konsolidasyonu ve 2000'li yılların başındaki terör saldırılarına tepki olarak korumacı ideolojilerin yeniden canlanmasıyla daha da büyük bir popülerlik kazandı (Diener ve Hagen, 2012, s. 13). 2010'lu yıllardaki göç hareketleri, sınır rejimlerinin zorla dijitalleştirilmesi, iç sınırlarda sınır kontrollerinin yeniden uygulanması ve "kale

Avrupa” anlamında dış sınırların kapatılması gibi süreçlere ek olarak, Brexit süreci ve COVID-19 salgını ile birlikte yükselen Avrupa şüpheciliği ve yeniden ulusallaşma süreçleri de yeniden sınırlandırmayı tetiklemiştir (Wille, Gerst ve Krämer, 2021, s. 11).

Ulus-devletlerin sınırlarına dayalı düzenden sınırların ortadan kalktığına ilişkin küreselleşmeci söyleme (Ohmae, 1990; Moore, 2003) ve günümüzde sınırlarla dolu dünya söylemine (O’Dowd, 2010) doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm sınırların bütünüyle ortadan kalktığına dair söylemler karşısında sınırların yeniden yükselişe geçtiği bir süreci içerir. Sınırların kaybolduğu hayali yerine sınır duvarlarının yeniden örüldüğü, sınır güvenliğinin katı bir şekilde uygulanmaya başladığı, sınırların her türlü teknolojik aygıtlarla kontrol edilmeye başlandığı bir dönem oluşmuştur. Bir taraftan küreselleşmenin etkileri altında, diğer taraftan da küreselleşmenin sorgulandığı bir bağlamda sınırlar tartışmalı alanlara dönüşmüş, geçmişle kıyaslandığında günümüzde sınırlar en fazla konuşulan ve tartışılan bir hal almıştır. Dünyanın hemen her bölgesinde sınırlardaki anlaşmazlıklar, sınırdan kaynaklı çatışmalar ve sınır bölgelerindeki gerilimler daha görünür hale gelmiştir. Kuşkusuz bu gelişmeler Türkiye’yi de doğrudan etkisi altına almış, Türkiye’deki sınır sosyolojisi çalışmalarına yön vermiştir.

Türkiye’de sınır sosyolojisi çalışmaları, ağırlıklı olarak 2000’li yılların başında görünür hale gelmiş ve günümüze değin artarak devam etmiştir. Bunda Türkiye’de 2000’li yıllarla birlikte sınır kentlerinde kurulan üniversitelerin sosyal bilimlerle ilgili çalışmalara destek sunması ve Türkiye’nin sınırlarında meydana gelen gelişmeler etkili olmuştur (Aras, 2014, s. 20). Özellikle 1990’lı yıllarla birlikte Soğuk Savaş’ın son bulması ve Sovyetler Birliği’nin çökmesiyle birlikte bölgede yeni devletlerin ortaya çıkması, küreselleşmenin yeni dünya düzeni olarak belirmesi, AB entegrasyon süreçleri, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sermaye, mal ve bilginin sınırötesi boyutlarda olağanüstü hareketliliği ve Türk dış politikasında meydana gelen gelişmeler sınırların yeniden düşünülmesini gerektirmiştir. Bununla birlikte, Kafkasya, Ortadoğu, Balkanlar ve Akdeniz’deki güç dengelerindeki değişimler, Türkiye’nin küresel güç ilişkilerindeki artan etkisi, bölgesel ve uluslararası ölçekte meydana gelen siyasal krizler ve bu krizlerle birlikte milyonlarca sığınmacı ve mültecilerin göç hareketleri Türkiye’deki sınırlarla ilgili çalışmaların artmasında etkili olmuştur.

Türkiye’de sınırlarla ilgili çalışmalar siyaset biliminden antropolojiye, ekonomiden coğrafyaya ve sosyolojiye kadar çok geniş bir alanda yapılmaktadır. Sınırlarla ilgili ‘sosyolojik’ çalışmalara bakıldığında, bu alanda belli başlı çalışmaların öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, sınır sosyolojisi alanında Türkiye’de ilk akla gelen isim Neşe Özgen olmuştur. Özgen, “Sınır Kasabaları Sosyolojisi” adlı proje çalışmasında Türkiye’nin güneydoğu ve doğu sınırlarına odaklanmış, sınır kapıları, mekân, kimlik, bellek, aşiret örgütlenmeleri, sınır ticareti gibi sınırlarla ilişkili kavramlar üzerinden etnografik çalışmalar yapmıştır (Özgen, 2004). Bununla birlikte, sınır sosyolojisi alanında bir başka önemli çalışma, Ferhat Tekin’e aittir. Tekin, “Sınırın Sosyolojisi: Ulus, Devlet ve Sınır İnsanları” başlıklı kitabında, Türkiye-İrak sınırında aşiret yapısı, sınır ticareti, aile ve akraba ilişkileri, sınırın algılanması gibi konuları irdelemiştir (Tekin, 2014). Sınır sosyolojisi alanındaki önemli çalışmalardan biri de, Ayşe Yıldırım’ın “Devlet, Sınır, Aşiret: Nusaybin Örneği” adlı çalışmasıdır. Türkiye-Suriye sınırındaki çalışmasını tarihsel alan, etni içi alan ve vatandaşlık kimliği üzerinden şekillendiren Yıldırım, Kürtlerin Türkiye ve Suriye’nin vatandaşları olmalarının yanı sıra aynı zamanda ortak tarih, kültür ve milli bilince sahip bir etnik gruba ait olduklarını ele almıştır (Yıldırım, 2013). Sınır sosyolojisi alanındaki bir başka isim Latife Akyüz’dür. Akyüz, “Ethnicity, Gender and the Border Economy: Living in the Türkiye-Georgia Borderlands” adlı çalışmasında, Türkiye-Gürcistan sınırındaki ekonomik örgütlenmenin etnik grup ilişkilerini ve toplumsal cinsiyet kimliklerini nasıl şekillendirdiğini tartışmaktadır (Akyüz, 2017). Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde bir diğer sınır sosyolojisi çalışması Kerem Özbey tarafından yapılmıştır. “Sınır Kapitalizmi: Gürcistan’dan Türkiye’ye Günöbirlik İşgücü Göçü” adlı çalışmada, bir taraftan sınıra dayalı ekonomik örgütlenmeye, diğer taraftan da sınır bölgelerindeki sosyal ve kültürel yapıda meydana gelen kırılmalara, sapmalara ve çöküşlere odaklanılmıştır (Özbey, 2018). Sınır

sosyolojisi alanında önde gelen isimlerden Ramazan Aras'ın "The Wall: Making and Unmaking Of The Türkiye-Suriye Border" kitabı, Türkiye-Suriye sınırının inşa ve bozma pratiklerini ulus-devlet sınırları ile yerel halkın deneyimleri ışığında analiz etmektedir (Aras, 2020). Aras ve Yıldırım'ın çalışmaları antropolojik çalışmalar olup, sınır sosyolojisi kapsamına dahil edilebilecek çalışmalardır. Öte yandan sınır sosyolojisine ilişkin belli başlı çalışmaların yanı sıra sınırlarla ilgili farklı sosyolojik çalışmalar da bulunmaktadır. Sınırların kimliklerle ilişkilendirildiği çalışmaların (Alagöz, 2020; Alp, 2021) yanı sıra göç ve göçmenlerle (Tekin, 2022), aileler üzerindeki etkileriyle (Metin ve Koyuncu, 2013), insan kaçakçılığı, enformel sektörler ve sınırdışı uygulamalarla (Danış ve Soysüren, 2014), milliyetçilik ve yurttaşlıkla (Özbey, 2019), suçlarla (Türkmen, 2020) ve sosyo-mekansal yönleriyle (Söylemez ve Varol, 2020) ilişkili sosyolojik çalışmalar da bulunmaktadır. Sınırlarla ilgili söz konusu sosyolojik çalışmaların yanı sıra literatürde ağırlıklı olarak siyaset bilimi, antropoloji ve coğrafya alanında sınır çalışmalarının öne çıktığı görülmektedir.

Sonuç

Sınır sosyolojisinin kapsamını, yöntemini ve tarihsel gelişimini anlamayı amaçlayan bu çalışma, sınır sosyolojisinin sosyolojide yeni bir alan olarak inşa sürecini içerir. Sınırlar, farklı tanımlamaları, çeşitli boyutları ve değişik işlevleri içeren yapılardır. Sınırlar, sosyolojiden antropolojiye, coğrafyadan siyaset bilimine, ekonomiden tarihe değin sosyal bilimlerin ana ilgi odağı halini almıştır. Sınırlar psikolojik, sosyolojik, siyasal, ekonomik, kültürel, dinsel, etnik, dilsel, toplumsal cinsiyet, mekân, güvenlik, milliyetçilik, göç ve küreselleşme gibi boyutlara sahiptir. Sınırlar çok katmanlı yapılardır, farklı anlamları sembolize ederler. Bu yönüyle sınırlar farklı işlevleriyle öne çıkar.

Sosyolojinin bir alt olarak sınır sosyolojisi, sınır ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkileri, bireylerin ve toplumların sınırlar aracılığıyla kendilerini tanımlama biçimlerini, sınırları algılama ve deneyimlemelerini, sınırötesi toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel açılardan ilişkilerini inceleyen bir disiplindir. Sınır sosyolojisinin odak noktası sınır ve toplum ilişkilerinin değişen doğası, toplumların sınırlar vasıtasıyla nasıl kurulduğu, sınırların kimlikleri nasıl inşa ettiği ve sınırların ne tür anlamları içerdiğidir.

Sosyologların temel amacı sınır ve toplum ilişkilerini görünür kılmaktır. Sosyologlar sınırları, toplumsal inşa etmenin bir aracı, kurum ve süreçler bütünü, toplumsallaşmanın bir süreci, toplumsal değişimin bir anahtarı, toplumsal hareketliliğin bir aygıtı olarak görmeleri, sınır ve toplum ilişkilerinin görünürlüğünde etkili olmaktadır. Sosyologlar sınırların görünür kısımlarıyla değil, görünmeyen, ard alan kalan anlamlarına odaklanarak sınır sosyolojisinin gelişimine katkı sağlarlar. Sosyologlar sınırları toplumsal düzenin, toplumsal yapının ve toplumsal bütünleşmenin yanı sıra toplumsal çatışmanın, toplumsal çözülmenin ve toplumsal farklılaşmanın da bir kaynağı olarak görmeleri gerekir. Çünkü sınırlar, toplumsal düzen kadar toplumsal çatışmayı, toplumsal yapı kadar toplumsal çözülmeyi, toplumsal bütünleşme kadar toplumsal farklılaşmaları içeren sosyolojik olgulardır.

Tarihsel perspektiften sınırlar, geleneksel dönemden modern döneme doğru bir süreci ifade eder. Geleneksel dönemde sınırlar, ağırlıklı olarak sınır boyları, hudut gibi özellikler taşıırken, modern dönemde sınırlar katı, sabit, değişmeyen yapılar olarak öne çıkar. Sınır kavramı modern bir kavramdır, modernliğin bir üretimidir, modern toplumu temsil eder. Modern dönemde sınırlar, ulus-devletin, ulusal kimliklerin ve milliyetçiliğin temel araçlarından biridir. Modern devletler dünyanın belirli sınırlarıyla birbirinden ayrılmış, devlet ile toplumun sınırları bütünleşik yapılar olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise sınırlar, küreselleşmenin etkileri altında tartışılır hale dönüşmüş ve sınırsız dünya söylemiyle sınırların yeniden inşa edildiği süreçler eşzamanlı bir şekilde görülmüştür.

Sınır sosyolojisinin bağımsız bir disiplin olarak var olabilmesi bir yönteminin olmasını gerektirir. Bu açıdan sınır sosyolojisinde yöntem, büyük ölçüde sosyolojik yönteminin izlerini taşır. Sosyolojide hâkim olan nicel ve nitel araştırma yöntemleri sınır sosyolojisi araştırmalarında da kullanışlı yöntemlerdir.

Nice araştırma yöntemi sınırlarla ilgili sayısal, matematiksel, istatistiksel verilerle sınırlara ilişkin genel özellikleri ortaya koyarken, nitel araştırma yöntemi sınırlarla ilgili derinlemesine araştırma yapmanın sınır ve sınır bölgelerindeki çok yönlü dinamikleri anlamının temel bir yolunu sağlamaktadır. Bununla birlikte, genel sosyolojik yöntemin yanı sıra sınır sosyolojisine özgü yöntemle ilişkin bakış açısı da bulunmaktadır. Sınırlarla ilgili sınırda görmek, sınırın ötesinde görmek, sınırın içinde görmek ve sınır gibi görmek gibi metodolojik perspektifler temel alınabilir.

Sınır sosyolojisinin tarihsel gelişim süreci, sınırların tarihsel serüveni üzerinden şekillenir. Modern toplumların inşasına koşut olarak sınırlarla ilgili araştırmalar sosyal bilimlerin ve daha özelde sosyolojinin ilgi odağı haline gelirken, sınır sosyolojisinin bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkışı 20. yüzyılın sonlarında, çift kutuplu dünyanın sona ermesi, yeni devletlerin ortaya çıkması, küreselleşme söylemleri, AB'nin entegrasyon süreçleri, bölgesel örgütlenmeler, yeni iletişim teknolojileri gibi gelişmeler dikkatleri sınırlara çekmiş, böylece sınırlarla ilgili sosyolojik çalışmalar hız kazanmıştır. 21. yüzyılın başlarında meydana gelen gelişmeler de sınır sosyolojisi açısından yeni çalışmalara yön vermiştir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sınır sosyolojisi çalışmaları yeni yüzyılın başlarında başlamış ve günümüzde birbirinden farklı konularda sürmüştür.

Genel olarak sınır sosyolojisinin bağımsız bir disiplin olarak gelişmesinde, sınırların anlamları, boyutları, işlevleri, temel özellikleri ve tarihsel sürecini içeren kapsamı ile yöntemi ve sınır sosyolojisi çalışmaları önemli bir yer tutmuştur. Sınır sosyolojisinin gelişimi, sözü edilen gelişmeleri bir bütün olarak ele almayı gerektirir.

Kaynakça

- Akyüz, L. (2017). *Ethnicity, gender and the border economy. Living in the Türkiye-Georgia borderlands*. London and New York: Routledge.
- Alagöz, R. (2020). *Ötekinin inşa edilmesinde sınırların işlevleri: Ermenistan-Türkiye sınırı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Alp, M. (2021). *Sınır kimliği: Türkiye-Ermenistan sınır köyleri üzerine bir araştırma: Kars-Akyaka örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Anderson, J. & O'Dowd, L. (1999). Borders, border regions and territoriality: Contradictory meanings, changing significance. *Regional Studies*, 33(7), 593-604.
- Aras, R. (2020). *The Wall: The making and unmaking of the Turkish-Syrian border*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Balibar, E. (2002). *Politics and the Other Scene*. London and New York: Verso.
- Barth, F0 (2001). *Etnik gruplar ve sınırları*. A. Kaya & S. Gürkan (Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bennafla, K. (2014). Sınırı tartışmak: Yuvarlak masa söyleşi. Sınırlar ve Türkiye'de sınır çalışmaları, *Toplum ve Bilim*, 131, 11-31.
- Beriş, H. E. (2006). *Küreselleşme çağında egemenlik: Ulusal egemenliğin yeni sınırları*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Bora, A. (2021). *Feminizm kendi arasında*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Danış, D. & Soysüren, İ. (2014). *Sınır ve sınırdışı: Türkiye'de yabancılar, göç ve devlete disiplinlerarası bakışlar*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Diener, A. C. & Hagen, J. (2012). *Borders: A very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- Donnan, H. & Wilson, T. W. (2002). *Sınırlar: Kimlik, ulus ve devletin uçları*. (Z. Yaş, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Duez, D. (2014). A community of borders, borders of the community: The EU's integrated border management strategy. *Border, Fences and Walls: State of Insecurity*. (E. Vallet Ed.). 51-66. London and New York: Routledge.
- Ergun, D. (2008). *100 soruda sosyoloji elkitabı*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Erözden, O. (2013). *Ulus-devlet*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Fichter, J. (2004). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Geray, H. (2011). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş: İletişim alanından örneklerle*. Ankara: Genesis Kitap Yayınları.
- Gerst, D. & Krämer, H. (2021). The multiplication of border methodology. *Borders in Perspective-UniGR-CBS Thematic Issue. Identities and Methodologies of Border Studies: Recent Empirical and Conceptual Approaches*. C. Wille, D. Gerst & H. Krämer. (Ed.), 6, 17-26.
- Giddens, A. (2008). *Ulus-devlet ve şiddet*. C. Atay (Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin dönüşümü: Modern toplumlarda cinsellik, aşk ve erotizm*. İ. Şahin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin sonuçları*. E. Kuşdil (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Gülalp, H. (2007). Giriş: Milliyete karşı vatandaşlık. *Vatandaşlık ve Etnik Çatışma: Ulus-Devletin Sorgulanması*. H. Gülalp (Haz.), E. Kılıç (Çev.), s. 11-34. İstanbul: Metis Yayınları.
- IOM, International Organization for Migration. *IOM Results and Annual Reports*. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2023. <https://www.iom.int/mission>.
- Jenkins, R. (2008). *Social identity*. London and New York: Routledge.
- Kasaba, R. (2012). *Bir konargöçer imparatorluk: Osmanlı'da göçebeler, göçmenler ve sığınmacılar*. A. Ortaç (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi Yayınları.
- Kolossov, V. (2005). Border studies: Changing perspectives and theoretical approaches. *Geopolitics*, 10(4), 606-632.
- Metin, O. ve Koyuncu, Ö. (2013). Sarp Sınır Kapısı'nın Hopa'da yaşayan ailelere etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VX(1), 1-29.
- Moore, M. (2003). *Sınırların olmadığı dünya: Özgürlük, gelişim, serbest ticaret ve küresel yönetim*. A. Özer & Y. Türkmenoğlu (Çev.). İstanbul: Csa Yayın Ajansı Yayınları.
- Ohmae, K. (1990). *Borderless world: Power and strategy in the interlinked economy*. New York: Harper Business.
- O'Dowd, L. (2010). From a 'borderless world' to a 'world of borders': Bringing history back. *Environment and planning d: Society and space*, 28(6), 1031-1050.
- Özbey, K. (2018). *Sınır kapitalizmi: Gürcistan'dan Türkiye'ye güneylilik işgücü göçü*. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Özbey, K. (2018). Kimlik, milliyetçilik ve yurttaşlık ekseninde sınırlar: Muratlı örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1197-1223.
- Özgen, H. N. (2004). *Sınır kasabaları sosyolojisi projesi: 2001-2004*. İzmir: TÜBİTAK.
- Paasi, A. (1998). Boundaries as social processes: Territoriality in the world of flows. *Geopolitics*, 3(1), 69-88.
- Pierson, C. (2014). *Modern devlet*. N. Kutluğ & B. Erdoğan (Çev.). İstanbul: Chiviyazıları Yayınları.
- Prescott, V. & Triggs, G. D. (2012). *International frontiers and boundaries: Law, politics and geography*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Punch, K. F. (2011). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. D. Bayrak, H. B. Arslan & Z. Akyüz (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Serdar, A. (2015). Yerel ve ulusal ölçekte Lazlığın etnik sınırlarının yeniden inşası: Dil, hafıza, kültür. *Mülkiye Dergisi*, 39(1), 93-134.
- Smith, A. D. (2010). *Milli kimlik*. B. S. Şener (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal bilimlerde etnisite ve ırk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Söylemez, E. & Varol, Ç. (2020). Sınır bölgelerinde sosyo-mekânsal etkileşim ve yönetim: Türkiye örneği. *İdealkent Dergisi*, 11(29), 140-172.
- Tekin, F. (2014). *Sınırın sosyolojisi: Ulus, devlet ve sınır insanları*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Tekin, F. (2022). Göçmenlere yönelik algının oluşmasında teritoryal sınır anlayışının rolü. *İnsan ve Toplum*, 12(1), 1-21.
- Türkmen, M. (2020). Sınır ve suç ilişkisi: Sarp sınır kapısı üzerine bir inceleme. *Karadeniz Araştırmaları*, (65), 139-165.

Yıldırım, A. (2013). *Devlet, sınır, aşiret: Nusaybin örneği*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].

Wille, C., Gerst D. & Krämer, H. (2021). Border studies: A long-overdue self-examination. *Identities and methodologies of border studies: Recent empirical and conceptual approaches*. C. Wille, D. Gerst & H. Krämer (Ed.). *Borders in perspective*, (6), 11–16.

Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayınları.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. Yazar makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir ve çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.